Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра політичної соціології

ЗАТВЕРДЖЕНО

директор навчально-наукового інституту
соціології та медіакомунікацій

_____ Олена МУРАДЯН

«28» серпня 2026 року

Робоча програма навчальної дисципліни

Соціологія еліт

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 054 Соціологія
освітня програма «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»
вид дисципліни за вибором
Навчально-науковий інститут соціології та медіакомунікацій

2026/ 2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою навчально-наукового інституту соціології та медіакомунікацій

“26” серпня 2026 року, протокол № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади) Нікулін В. С., кандидат соціологічних наук, доцент кафедри політичної соціології.

Програму схвалено на засіданні кафедри політичної соціології

“26” серпня 2026 року, протокол №1

Завідувач кафедри Дмитро БОЙКО

(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»

Гарант освітньо-професійної програми «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»

 Олена МУРАДЯН

(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету

“26”серпня 2026 року, протокол №1

Голова науково-методичної комісії Юлія СОРОКА

(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни "Соціологія еліт" складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 054 Соціологія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни: оволодіння студентами знанням про теоретико–методологічні принципи соціологічного підходу до вивчення еліт, про систему категорій, що описують різні аспекти функціонування та розвитку еліт у сучасному суспільстві, про основні тенденції розвитку еліт в українському суспільстві, а також формування навичок емпіричних соціологічних досліджень елітних груп.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:
1. Ознайомлення з класичними та сучасними підходами в дослідженні еліт.
2. Вивчення категоріального апарату сучасної теорії еліт.
3. Знайомство з методологіями дослідження еліт.
4. Формування навичок проведення емпіричних досліджень процесів функціонування та розвитку еліт.

1.3. Кількість кредитів 4

1.4. Загальна кількість годин 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	
Семестр	
6-й	
Лекції	
32 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	8 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
56 год.	102 год.
У тому числі індивідуальні завдання	
20 год. (за рахунок самостійної роботи)	

** у разі формування малочисельних груп обсяг аудиторного навчального навантаження, відведеного на вивчення навчальної дисципліни, зменшується відповідно до Положення про планування й звітування науково-педагогічних працівників Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.*

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна:

1. СК 01 Здатність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології.
2. СК 03 Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.
3. СК 04 Здатність збирати, аналізувати та узагальнювати соціальну інформацію з використанням соціологічних методів.
4. СК 06 Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.
5. СК 07 Здатність презентувати результати соціологічних досліджень для фахівців та нефахівців

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна

1. ПР 01 Використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності.
2. ПР 03 Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі.
3. ПР 04 Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач.
4. ПР 08 Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури.
5. ПР 11 Презентувати результати власних досліджень для фахівців і нефахівців.
6. ПР 13 Відтворювати факти (дати, події, принципи й закономірності суспільного розвитку), встановлювати причинно-наслідкові зв’язки між подіями, явищами, робити висновки, аргументувати свої думки.

1.8. Пререквізити: Політологя, Соціологія: основи теорії, Політична соціологія, Сучасні соціологічні теорії

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади соціологічного дослідження еліт

Тема 1. Проблематика еліт у сучасній соціології

Еліта як предмет дослідження у соціогуманітарних дисциплінах. Особливості соціологічного підходу до дослідження еліт. Зв'язок проблематики еліт з основними проблемами соціології. Загальне розуміння еліти та основі інтерпретації. Специфіка соціологічного підходу до визначення еліти.

Тема 2. „Класичні" теорії еліт поч. XX ст.

Передумови розвитку теорії еліт на межі XIX-XX ст. Концепція «правлячого класу» Гаетано Моска. Поняття «правлячого» та «політичного» класу. Характерні властивості та механізми панування представників правлячої меншості. Аристократична та демократична тенденції розвитку правлячого класу. Проблема оновлення еліти. Теорія циркуляції еліт Вільфредо Парето. Загальні принципи соціологічної концепції В. Парето. Поняття еліти. Типи еліти. Циркуляція та зміна еліт. Дослідження партійних еліт. Поняття «кокусу» та його роль у функціонуванні політичних партій за Мойсеєм Острогорським. «Залізний закон олігархічних тенденцій» Роберта Міхельса. Механізм олігархічної трансформації демократичних режимів**.**

Тема 3. Теоретико-методологічна дискусія сер. XX ст.: плюралізм vs. елітизм

Демократична інтерпретація теорії еліт. Концепція «елітарної демократії» Й. Шумпетера. Проблема еліти в роботах Г. Ласуела. Роль еліти в концепції «третього шляху» К. Мангейма. Поняття мерітократії. Технологічне обґрунтування елітаризму. Концепція «революції менеджерів» Дж. Бернема. Елітний плюралізм. Модель владної стратифікації Д. Рісмена. Роль груп тиску та вето-груп. Співвідношення еліти та демократії в концепції поліархії Р. Дала. Критичні теорії еліти. Дослідження структури влади Ф. Хантера. Концепція «пануючої еліти» Ч. Р. Мілса. Модель правлячого класу У. Домхофа. Консервативний елітизм. Т. Дай, Х. Циглер.

Тема 4. Неоелітизм та сучасні проблеми теорії еліт

Модель демократичного елітизму (неоелітизму). Умови виникнення. Основні принципи. Політична ефективність як критерій функціонування та основа легітимації еліт. Поняття функціонуючої еліти та позаелітних груп, особливості їхньої взаємодії. Поняття стратегічних еліт за С. Келер. Концепція демо-елітної перспективи Є. Етціоні-Хелеві. Еліти у процесах посттоталітарних трансформацій. Елітистська теорія переходу до демократії (М. Бартон, Р. Гантнер, Л. Філд і Дж. Хіглі). Пакт та конвергенція еліт. Елітний консенсус. Еліти в контексті глобалізації. Роль транснаціональних корпорацій у формуванні глобалізованого правлячого класу. Концепція транснаціонального правлячого класу Л. Склера.

Розділ 2. Категоріальний апарат соціології еліт

Тема 1. Поняття еліти та його операціоналізація.

Походження терміну «еліта». Визначення поняття «еліта» в класичній теорії еліт. Мерітократичний (ціннісний) підхід: визначення еліти як «найкращі в певній сфері діяльності». Кратологічний підхід: визначення еліти як «ті, що мають владу, вплив у певній сфері діяльності». Операціоналізація поняття «еліта»: позиційний, репутаційний та десизійний (метод аналізу прийняття рішень) підходи до визначення приналежності до еліти, їхні переваги та недоліки. Застосування репутаційного методу в дослідженнях Ф. Хантера. Особливості методу аналізу прийняття рішень у роботах Р. Дала.

Тема 2. Структура та типи еліт.

Формальна структура еліти. Локальні, регіональні, національні, глобальні еліти. Типи еліти за наявністю владних повноважень (правляча, опозиційна, контреліта). Типи еліти за

сферою впливу (політична, економічна, адміністративна тощо). Неформальна структура еліти. Поняття «елітна мережа». Характеристики елітних мереж. Методи дослідження елітних мереж. Клани, кліки, клієнтели.

Тема 3. Основні характеристики еліти

Характеристики персонального складу еліти. Поняття якості еліти. Соціальне походження членів еліти. Біографічний метод у дослідженні еліти. Стиль життя як механізм самоогородження еліти. Показники групової свідомості еліти. Ресурсний потенціал елітних акторів. Структурні характеристики еліти. Поняття елітної структури. Елітна конфігурація та її критерії. Елітна інтеграція. Нормативний та інтеракціонний виміри елітної інтеграції. Елітна диференціація. Горизонтальний та вертикальний виміри елітної диференціації. Типи елітної конфігурації за Дж. Хіглі. Сутність моделей консенсуальної, ідеократичної, фрагментованої, розділеної еліти та їхнє відношення до політичного режиму. Динамічні характеристики еліти. Поняття «зміни еліти» та рівні його аналізу. Зміни у складі еліти як результат горизонтальної та вертикальної соціальної мобільності. Рекрутування еліти. Закритий та відкритий типи рекрутування. Гільдійна та антрепренерська системи рекрутування. Поняття електорату та селекторату. Механізми та канали рекрутування. Циркуляція еліти. Екскорпорація еліти та її типи. Зміни якісних та структурних характеристик еліти. Поняття трансформації та відтворення еліти. Направленість трансформації. Реверсивна трансформація еліти.

Розділ 3. Проблеми дослідження еліт в українському суспільстві

Тема 1. Еліти в СРСР

Стратифікація політичного простору в радянському суспільстві. Поняття номенклатури. Визначення поняття «номенклатура» в роботах М. Восленського. Концепція «нового класу» М. Джиласа. Сутнісні характеристики еліти номенклатурного типу. Радянська номенклатура як привілейований клас. Структура еліт у радянському суспільстві. Монолітність та ідеологічна єдність. Особливості рекрутування радянської номенклатурної еліти. Формування елітних мереж у структурі радянської еліти. Еволюція радянської номенклатурної еліти. Покоління радянської еліти. «Організація професійних революціонерів» як зародок нової пануючої еліти. «Ленінська гвардія». Сталінська еліта. Радянська номенклатурна еліта в період «застою». Криза та розпад номенклатурної еліти в СРСР.

Тема 2. Трансформація радянської номенклатурної еліти.

Етапи трансформації радянської номенклатурної еліти. Складові елітної трансформації в СРСР. Зміни елітної структури. Трансформація системи рекрутування еліти. Зміни у ідеологічних принципах та способах легітимації елітного статусу. Фактори трансформації еліт. Зовнішні (структурні) фактори. Системна криза радянського суспільства та його наступна трансформація. Відсутність (слабкість) структур громадянського суспільства. Зовнішньополітичний тиск. Внутрішні фактори трансформації еліт. Плюралізація, корпоративізація та розкол номенклатурної еліти. Усвідомлення представниками елітних груп своїх групових інтересів. Намагання зняти обмеження на права власності і привілеї. Моделі трансформації еліт в пострадянському суспільстві. Модель «зміни потоків». Модель «політичного капіталізму». «Бунт економічних та регіональних еліт». Роль контреліти в процесах елітних змін. Роль соціального капіталу та елітних мереж в трансформації радянської номенклатурної еліти.

Тема 3. Становлення еліти в пострадянській Україні, особливості її функціонування та розвитку

Формування еліти в пострадянській Україні. Джерела утворення. Основні складові сегменти. Етапи розвитку пострадянської української еліти. Розпад номенклатурної еліти.

Легітимація новоутворених елітних груп. Консолідація і деконсолідація пострадянської української еліти. Роль регіональних елітних груп у розвитку пострадянської еліти в Україні. Особливості стратегії провідних регіональних еліт у «боротьбі за Київ». Основні характеристики сучасної української еліти. Дослідження персонального складу української еліти. Особливості елітної структури в Україні. Основні механізми та канали рекрутування еліт в Україні. Роль елітних мереж і соціального капіталу в функціонуванні сучасної української еліти.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1 Теоретико-методологічні засади соціологічного дослідження еліт												
Тема 1. Проблематика еліт у сучасній соціології	7	2	2			3	10	1	1			8
Тема 2. „Класичні" теорії еліт поч. XX ст.	7	2	2			3	10	1	1			8
Тема 3. Теоретико-методологічна дискусія сер. XX ст.: плюралізм vs. елітизм	11	4	4			3	10	1	1			8
Тема 4. Неоелітизм та сучасні проблеми теорії еліт	11	4	4			3	10	1	1			8
Разом за розділом 1	36	12	12			12	40	4	4			32
Розділ 2 Категоріальний апарат соціології еліт												
Тема 1. Поняття еліти та його операціоналізація	8	2	2			4	10	1	0			9
Тема 2. Структура та типи еліт	12	4	4			4	10	1	1			8
Тема 3. Основні характеристики еліти	12	4	4			4	10	1	1			8
Разом за розділом 2	32	10	10			12	30	3	2			25
Розділ 3 Проблеми дослідження еліт в українському суспільстві												
Тема 1. Еліти в СРСР	8	2	2			4	10	1	0			9
Тема 2. Трансформація радянської номенклатурної еліти.	12	4	4			4	10	1	1			8
Тема 3. Становлення еліти в пострадянській Україні, особливості її функціонування та розвитку	12	4	4			4	10	1	1			8
Разом за розділом 3	32	10	10			12	30	3	2			25

Контрольні роботи	20				20		20				20	
Усього годин	120	32	32		20	36	120	10	8		20	82

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Проблематика еліт у сучасній соціології	2
2	„Класичні" теорії еліт поч. XX ст.	2
3	Теоретико-методологічна дискусія сер. XX ст.: плюралізм vs. елітизм	4
4	Неоелітизм та сучасні проблеми теорії еліт	4
5	Поняття еліти та його операціоналізація.	2
6	Структура та типи еліт	4
7	Основні характеристики еліти	4
8	Еліти в СРСР	2
9	Трансформація радянської номенклатурної еліти.	4
10	Становлення еліти в пострадянській Україні, особливості її функціонування та розвитку	4
	Разом	32

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Підготовка до семінарських занять	16
2	Опрацювання навчального матеріалу	20
3	Контрольні роботи	20
	Разом	56

6. Індивідуальні завдання

Контрольна робота 1

Рецензія на наукову публікацію

Підготуйте рецензію на наукову публікацію (стаття, розділ монографії, дисертації тощо), в якій представлені результати емпіричного дослідження елітних груп. Питання, що необхідно розглянути:

1) актуальність проблематики дослідження;
2) новизна и наукова цінність дослідженння;
3) теоретико-методологичні принципи і понятійний апарат, що використовується автором;
4) використані автором методи, їх відповідність заявленим завданням, отримані за їх допомогою результати;
5) логічність та обґрунтованість висновків.

Контрольна робота 2

Проект дослідження еліт

Виконуючи завдання, необхідно:

1) обґрунтувати актуальність теми дослідження, описати проблемну ситуацію і сформулювати проблему дослідження;
2) визначити, яка саме еліта або її сегмент є об'єктом дослідження, що при цьому виступає його предметом, сформулювати мету, завдання и гіпотези дослідження;
3) описати теоретичні засади дослідження і методологічну позицію автора, дати визначення основних понять, в тому числі вказавши яке визначення еліти та який підхід до операціоналізації даного поняття покладено в основу дослідження;
4) розробити систему показників та індикаторів, за допомогою яких пропонується реалізація завдань дослідження;
5) обґрунтувати методи збору та аналізу даних, що дозволяють перевірити гіпотези дослідження.

7. Методи навчання

Лекції, презентації, групові дискусії, критичний аналіз наукової літератури, групові та індивідуальні творчі завдання, практичні науково-дослідні завдання

8. Методи контролю

Виступи, участь у дискусіях на семінарських заняттях, контрольні роботи, підсумковий контроль (залік)

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання												Сума
Розділ 1				Розділ 2			Розділ 3			КР 1	КР 2	
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10			
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	30	30	100

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У межах дисципліни застосовуються Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних завдань, рефератів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт дозволяється використання ШІ для: пошуку та систематизації інформації, добору та первинного аналізу наукових джерел, пояснення складних понять, удосконалення структури тексту, перевірки граматики, стилю та оформлення, генерації ідей, плану роботи або прикладів.

Фінальний текст роботи, висновки, аналіз, інтерпретація результатів та прийняті рішення повинні бути самостійно підготовлені здобувачем освіти.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов'язаний зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недекларованe використання технологій штучного інтелекту або подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається як порушення

принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Виступи, участь у дискусіях на семінарських заняттях

Всього заплановано 10 тем семінарських занять. Кожна тема оцінюється у 4 бали. Разом за семінари можна отримати максимум 40 балів.

За кожною темою семінарських занять запропоновані завдання та питання для обговорення. Робота під час семінарського заняття, підготовка та участь у дискусіях оцінюється за наступною шкалою:

0 – Відсутність або повна пасивність на занятті.
1 – Окремі репліки, коментарі, несуттєві та/або помилкові доповнення.
2 – Слушні, суттєві, ґрунтовні доповнення при епізодичному включенні у роботу.
3 - Активна участь у дискусіях протягом усього заняття, проте слабка підготовка, наявність суттєвих помилок у відповідях.
4 - Активна робота протягом усього заняття, висока якість підготовки (відповіді повні, логічні, ґрунтовні).

Альтернативною формою роботи за темами семінарських занять є виконання завдань для самостійної роботи, що дозволяється у випадку відсутності на семінарі з поважних причин, змін у індивідуальному плані студента, переводі навчання в асинхронну дистанційну форму. Максимальна оцінка за виконання одного завдання також складає 4 бали.

Критерії оцінювання завдань для самостійної роботи:

1. Повнота розкриття питань – 1 бал
2. Самостійність, логічність, послідовність суджень та висновків – 1 бал
3. Глибина аналізу рекомендованої літератури та вміння її критично осмислювати – 1 бал
4. Наявність власних оригінальних думок – 1 бал

Контрольні роботи

Максимальна оцінка 30 балів
Критерії оцінювання:
1. Повнота розкриття питань – 10 балів
2. Самостійність, логічність, послідовність суджень та висновків – 10 балів
3. Критичне переосмислення матеріалу - 10 балів

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
50 – 100	зараховано
1-49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Gautney, H. (2023). *The new power elite*. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780190637446.001.0001
2. Huju, K. (2023). *Cosmopolitan elites: Indian diplomats and the social hierarchies of global order*. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780198874928.001.0001
3. Vuković, V. (2024). *Elite networks: The political economy of inequality*. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780197774229.001.0001
4. Méndez, M. L., Savage, M., & Lareau, A. (Eds.). (2026). *The Oxford handbook of the sociology of global elites*. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/9780197780343.001.0001
5. Аксельрод Р. Б. Політична компетентність владної еліти: зміст і механізми формування: монографія / Р. Б. Аксельрод, В. О. Корнієнко ; Вінниц. нац. техн. ун-т. - Вінниця : ВНТУ, 2018. - 171 с.
6. Балацька О. Б. Політичні еліти та лідерство : навч. посіб. для студентів ВНЗ / О. Б. Балацька ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. - Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2020. - 135 с.
7. Кармазіна М. Регіональні політичні еліти в Україні: особливості формування, цінності та ідентичності (кінець 1991-2019рр.) / Кармазіна М., Бевз Т., Горбатюк М., Зорич О. – К.:ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. – 264 с.
8. Корнієнко В. О. Політична відповідальність української владної еліти : монографія / В. О. Корнієнко, Т. І. Неприцька ; Вінниц. нац. техн. ун-т. - Вінниця : ВНТУ, 2018. - 153 с.
9. Крюков О. І. Політико-управлінська еліта України як чинник державотворення / О. І. Крюков. — К.: Вид-во НАДУ, 2006. — 252 с.
10. Мандзій Л. С. Політична еліта: історія та теорія : навч. посіб. / Мандзій Л. С., Дащаківська О. Ю. ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. - 364 с.
11. Політична еліта та лідерство : хрестоматія / [уклад.: Т. В. Гончарук-Чолач, М. Л. Шумка] ; Тернопіл. нац. екон. ун-т. - Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2019. - 267 с.
12. Рахманов О. Власники великого капіталу як суб'єкт соціально-економічних перетворень в Україні. — К.: Інститут соціології НАН України, 2012. — 376 с.
13. Українська еліта у другій половині XIX – на початку XXI століття: особливості формування, трансформація уявлень, інтелектуальний потенціал. Західні землі. Вибрані проблеми / від. ред. Ігор Соляр, упоряд. Олег Муравський, Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Кн. 1. - Львів, 2023. - 536 с.
14. Хорішко Л. С. Інституціоналізація еліти в процесах модернізації політичних систем: монографія / Л. С. Хорішко ; Запоріз. нац. ун-т. - Запоріжжя : КСК-Альянс, 2018. - 400 с.
15. Щедрова Г. П. Політична конкуренція еліт у сучасній Україні : монографія / Г. П. Щедрова ; Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля. - Дніпро : Акцент ПП, 2016. - 389 с.

Допоміжна література

1. Батрименко О. Бюрократія як чинник функціонування регіональної еліти: виклики громадсько-політичного представництва / О. Батрименко // Грані. – 2020. – Т. 23, № 12. – С. 29-37.
2. Богуславська К. О. Застосування мережевого підходу у дослідженнях політичних еліт / Еліти і цивілізаційні процеси формування націй. - К.: 2006. - С. 351-360.
3. Горбач Д. Еволюція української політичної еліти: від партійних босів до босів великого бізнесу / Д. Горбач // Наукові записки НУКМА. — 2003. — Том 22, ч. 2, Суспільні науки. — С. 196-200.
4. Долженков О. Тіньовий аспект політичного процесу в Україні: феномен адміністративно-економічних кланів // Людина і політика. – 2000. – №2. – С. 2-6.

5. Єнін М. Н. Еліти і маси в суспільстві Другого Модерну // Вісник Харківського Національного Університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – 2010. – № 891. – С. 50–56.
6. Єнін М. Н. Криза модернізаційного дискурсу в Україні: особливості самоорганізації та функціонування вітчизняних елітних груп // Грані. – 2010. – №4. – С. 97–101.
7. Жданов І., Якименко Ю. Україна у XXI столітті: виклики для політичної еліти // Національна безпека і оборона. – 2003. – №9. – С. 2-11.
8. Зоткін А. О. Вплив культурно-цивілізаційних відмінностей на ступінь інтегрованості українських владних еліт // Еліти і цивілізаційні процеси формування націй : в 2 т. Київ : ТОВ УВПК «Екс об». 2006. Т. 2. С. 487–499.
9. Кармазіна М. Вибори – 2019: цінності й орієнтири політичної еліти (аналіз передвиборчих програм кандидатів на пост Президента України) / М. Кармазіна // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. - 2019. - Вип. 1. - С. 32-46.
10. Коротков Д. С. Становлення політичної еліти України в контексті переходу від тоталітаризму до демократії / Д. С. Коротков // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. — К.: Український центр політичного менеджменту, 2010. — Вип. 19. — 85-94.
11. Костюченко Т. С. Структура зв'язків між депутатами Верховної Ради України 6-го та 7-го скликань: порівняння мереж формування політики / Т. С. Костюченко, К. М. Нагорняк // Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки. – 2013. – Т. 148. – С. 38– 44.
12. Куценко О. Д. Структурування інтересів економіко-політичних еліт у процесі ринкових перетворень в Україні // Політичний менеджмент. 2005. № 1. С. 78–89.
13. Лейн Д. Еліти, класи та громадянське суспільство в період трансформації державного соціалізму // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2006. — № 3. — С. 14-31
14. Маргулов А. Регіональні політичні еліти: пострадянський устрій української політики // Українознавство – **2023**— № 4. — С. 59-71.
15. Науменко О. Механізми інкорпорації політичних еліт в електоральному циклі 2019 року в Україні / О. Науменко // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. - 2019. - Вип. 2. - С. 176-188.
16. Нельга О. Соціологія владних еліт: історія і сучасність // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2010. — № 4. — С. 207-209
17. Пляйнес Х. Олігархи й політика в Україні. Зв'язки між неформальними маніпуляціями та динамікою політичного режиму / Хайко Пляйнес // Україна модерна. – 2018. – №25. – С. 223-244.
18. Полохало В. Структурування політичної еліти в процесі виборчих кампаній в Україні та Росії: порівняльний аналіз // Політична думка. – 1999. – №3. – С. 3-6.
19. Равлик І. О. Консолідуюча роль політичної еліти у перехідному суспільстві / І. О. Равлик // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. — К., 2011. — Випуск 48. — С. 549-553.
20. Рахманов О. А. Соціальне підґрунтя олігархічної системи в Україні // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2017. № 3. С. 60–73.
21. Рахманов О. А. Феномен олігархізації політичної влади в Україні: від піднесення до занепаду // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. **2022**. № 4. С. 30-45
22. Рибалка С. В. Особливості формування і функціонування регіональних політичних еліт в сучасній Україні // Грані. 2015. № 8. С. 47 – 52.
23. Рудич Ф. Правляча еліта: її місце і роль в утвердженні української держави / Ф. Рудич // Політичний менеджмент. — 2008. — №2. — С. 3-14.
24. Сергатюк Д. Витоки формування вітчизняної політичної еліти / Сучасна українська політика: політики і політологи про неї. — Київ, Миколаїв, 2009. — Вип. 16. — С. 68-76.

25. Степаненко О. Г. Політична еліта в Україні в добу трансформаційних змін: кризові явища та перспективи їх подолання / О. Г. Степаненко // Гілея: науковий вісник. - 2020. - Вип. 156. - С. 359-362.
26. Ткач Т. Основні ідеї теорії еліт Гаетано Моски та Вільфредо Парето // Юридична Україна. — 2010. — № 7. — С. 27-34
27. Шульга М. О. Особливості процесу зміни правлячих еліт у період системної трансформації суспільства // Українське суспільство на порозі третього тисячоліття / За ред. М. О. Шульги. – К.: 1999. – С. 322-356.
28. Шульга М., Бойко Н. Уряди України: соціологічний портрет владної еліти (1990-1997 р.) // Соціологія: Теорія, методи, маркетинг. – 1998. – №3. – С. 93-118.
29. Шульга М. Етапи становлення політичної еліти в Україні в роки незалежності / М. Шульга // Соціологія: Теорія, методи, маркетинг. – 2006. – №4. – С. 24-37.
30. Щедрова Г. П. Виборча система як чинник ефективності ротації еліт і демократичних зрушень в Україні // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. 2015. № 4. С. 24–30.

11. Посиланная на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Верховна Рада України http://portal.rada.gov.ua/
2. Урядовий портал http://www.kmu.gov.ua/
3. Довідники про сучасну Україну http://www.vlada.kiev.ua/
4. Політики України http://homopoliticus.com/
5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського http://www.nbuv.gov.ua/